

Warszawa, 15.11.2024 r.

Dr hab. Magdalena Słok-Wódkowska, prof. UW
Katedra Prawa Europejskiego
Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytet Warszawski

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr Jennifer A.K. Maas pt. "The Influence of UN Sustainable Development Goals on Standarization in Transnational Law. A Legal Anayzis of Steering Effects on Extractive Industries"

W związku z powołaniem mnie przez Radę Naukową Instytutu Prawa Uniwersytetu SWPS przedstawiam recenzję rozprawy doktorskiej mgr Jennifer A.K. Maas pt. "The Influence of UN Sustainable Development Goals on Standarization in Transnational Law. A Legal Anayzis of Steering Effects on Extractive Industries".

Recenzja ma na celu ocenę, czy przedstawiona rozprawa spełnia kryteria określone w art. 187 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (t.j. Dz. U. z 2024 poz.1571). Obejmują one zatem weryfikację:

- czy przedstawiona rozprawa doktorska stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego;
- czy w przedstawionej rozprawie Doktorantka wykazała się ogólną wiedzą teoretyczną w dyscyplinie nauk prawnych;
- czy w przedstawionej rozprawie doktorskiej Doktorantka wykazała się umiejętnością samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

1. Ocena wyboru tematu i problemu badawczego

Magister Maas wybrała na temat swojej rozprawy doktorskiej kwestię wpływu celów zrównoważonego rozwoju ONZ na standaryzację w prawie transnarodowym, koncentrując się

na jednym aspekcie tego wpływu jakim jest analiza prawna mechanizmów oddziaływania w przemyśle wydobywczym. Jest to temat o niewątpliwej doniosłości.

Nie ulega wątpliwości, że jest to także temat bardzo aktualny. Cele zrównoważonego rozwoju ONZ (Sustainable Development Goals – SDG) są kluczowym narzędziem do promowania zrównoważonego rozwoju na całym świecie. W związku z tym, kwestia ich wpływu na standaryzację pozwala zrozumieć, jak globalne cele przekładają się na konkretne regulacje i normy. Na szczególną uwagę zasługuje fakt wyboru prawa transnarodowego jako przedmiotu analizy tego wpływu. Prawo transnarodowe (choć dość kontrowersyjnie określone jako „reżim” na s. 7) stanowi zbiór norm i regulacji wykraczających poza określone systemy takie jak prawo międzynarodowe, prawo europejskie czy prawo krajowe. Wszystkich tych systemów w pewnym sensie dotyczą SDG.

Drugim elementem badanego problemu jest wpływ SDG na przemysł wydobywczy. Tutaj także nie ma wątpliwości co do wagi i istotności problemu. Wybór przemysłu wydobywczego jako przedmiotu analizy w kontekście wpływu SDG na jego regulowanie należy uznać za w pełni trafny. Jest to gałąź gospodarki szczególnie wrażliwa z perspektywy celów zrównoważonego rozwoju, a zatem wpływ ten rodzaj przemysłu powinien być wyraźnie widoczny. Mają one też w tym przypadku szczególne znaczenie.

Takie ujęcie nie było dotychczas przedstawiane ani analizowane w kontekście wybranym przez Doktorantkę. SDG były dotychczas przede wszystkim przedmiotem analizy z perspektywy prawa międzynarodowego publicznego, gdzie autorzy koncentrowali się głównie na ich wartości normatywnej czy też na ich znaczeniu z perspektywy międzynarodowego prawa środowiska. Z tego powodu wydaje się, że analiza z perspektywy prawa transnarodowego jest szczególnie cenna.

Doktorantka w bardzo klarowny sposób określiła cele badania. Są one sformułowane w bardzo kompleksowy sposób. Obejmują zarówno wpływ na prawo transnarodowe, jak i w jaki sposób przekłada się to na realizację celów zrównoważonego rozwoju w prawie międzynarodowym gospodarczym oraz w jaki sposób może to być inkorporowane przez Unię Europejską. Za szczególnie wartościowe z punktu widzenia oceny czy jest to rozwiązanie oryginalnego problemu można uznać dwa ostatnie pytania dotyczące wpływu na zmiany lub uproszczenie procesu ustanawiania standardów w zakresie przemysłu wydobywczego.

2. Konstrukcja i układ pracy

Praca została podzielona na 3 części. Pierwsza ma charakter wstępny. Nie stanowi faktycznej analizy problemu, ale raczej zarysowanie tła dla dalszej analizy. Jest to jednak część bez wątpienia niezbędna dla dalszych rozważań. W tej części nastąpiła istotna konkretyzacja zakresu objętego analizą i rozumienia przez Doktorantkę zakresu pojęcia prawa transnarodowego na potrzeby pracy. Ta część ma jedynie jeden rozdział, chociaż wyraźnie widoczne są dwie, a nawet trzy części. Część dotycząca zmian klimatu czy zarządzania zasobami naturalnymi jest oczywista i konieczna. Chociaż tytuł części zapowiada pokazanie współzależności prawa międzynarodowego i prawa Unii Europejskiej, bardzo mało miejsca poświęcono temu ostatniemu systemowi i jego interakcjom z prawem międzynarodowym. Autorka skoncentrowała się raczej na krótkim (czy nawet skrótowym) zaprezentowaniu różnych obszarów prawa międzynarodowego publicznego takich jak prawa finansowe, inwestycyjne, ale też prawa człowieka. Lektura spisu treści wskazywałaby na to, że Autorka opisuje także prawo transnarodowe jako system oraz zasadę zrównoważonego rozwoju, jednak faktycznie jest to próba podsumowania relacji tych systemów z trzema wyżej wymienionymi.

Kluczowe znaczenie dla całej pracy ma część 2, dotycząca zrównoważonego rozwoju oraz przemysłu wydobywczego. W pierwszym rozdziale tej części (rozdział C) opisany został przemysł wydobywczy oraz jego waga dla rozwoju gospodarki, ale Autorka odnosi się w nim także do standardów i ich kształtowania. Nie jest dla mnie jasne, czemu służyło wydzielenie tego rozdziału do części 2. Rozdział C wydaje się bardzo faktograficzny i podobnie, jak rozdział B (część I) pokazuje tło dla dalszej analizy. Co więcej, kończy go częściowe podsumowanie. Z kolei rozdziały D oraz E stanowią faktyczną analizę i główną część pracy. W rozdziale D Autorka koncentruje się na prawie transgranicznym, natomiast w rozdziale E na prawie inwestycyjnym. Ostatni rozdział E stanowi osobną część 3. Jest to część podsumowująca w pewnym sensie wcześniejsze rozważania, jednocześnie zawarto w niej jednak rozważania dotyczące nowych gałęzi przemysłu czy też przemysłu wydobywczego w kontekście nowych technologii. Tytuł części 3 wskazuje na jego podsumowujący charakter, jednak już tytuł jedyne w tej części rozdziału F, sugeruje (zresztą słusznie, bo tego faktycznie dotyczy treść) raczej na fakt, że Autorka dokonuje w nim analizy nowych zjawisk i potencjalnego przyszłego wpływu SDG na nowe gałęzie (wydobycie w kosmosie) czy nowe sposoby wydobywania.

Konstrukcję pracy oceniam w dużym stopniu krytycznie. Wątki i analiza są rozdzielone w sposób dla mnie nie do końca jasny. Podział na trzy części, chociaż na pierwszy rzut oka wydaje się racjonalny, po analizie zawartości poszczególnych części oceniam jako niepotrzebny. Tym bardziej, że części 1 i 3 zawierają po jednym rozdziale. A treść i nawet tytuły tych rozdziałów nie do końca odzwierciedlają zapowiedź z tytułu.

Analizowane zagadnienia są podzielone w taki sposób, że zagadnienia powtarzają się w poszczególnych rozdziałach i chociaż są one analizowane z różnych perspektyw, czytelnik nie do końca orientuje się jaki aspekt jest akurat analizowany. Taki podział nie do końca także sprzyja pokazaniu i przeanalizowaniu skomplikowanej architektury prawa transnarodowego i zależności pomiędzy poszczególnymi systemami.

3. Ocena merytoryczna

Praca stanowi bardzo nierówną w gruncie rzeczy analizę. Fragmenty pracy są bardzo wartościowe. Stanowią oryginalną analizę prowadzącą do ciekawych wniosków. Przykładem takiego fragmentu może być na przykład część dotycząca potencjalnych miejsc, gdzie możliwe jest osiągnięcie efektu sterowania w przemyśle wydobywczym (s.101). Za wartościowe uważam także rozważania dotyczące zmian w zakresie treści umów inwestycyjnych (ss. 185-189). Prowadzi to w ostatecznym rozrachunku do wartościowej analizy.

Jednocześnie jednak w wielu miejscach praca jest chaotyczna i narracja prowadzona jest w taki sposób, że nie jest jasne dla czytelnika co z czego wynika. Wybrany przez Doktorantkę temat, ale przede wszystkim zakres analizy stawia pod tym względem wyjątkowe wyzwanie. Analiza prawa transnarodowego wymaga uporządkowania i pokazania w jaki sposób poszczególne systemy prawa się przenikają. W mojej ocenie, pomimo prób pokazania zależności do pewnego stopnia, sposób prowadzenia narracji powoduje, że czytelnik nie jest w stanie zidentyfikować czy mowa w danym momencie o prawie międzynarodowym, krajowym czy ponadnarodowym.

Pomieszcane są różne wątki w analizie. Z jednej strony a rozdziale B mamy skrótowe przedstawienie np. prawa finansowego czy inwestycyjnego, które zdaje się mieć kluczowe znaczenie dla analizy, z drugiej w rozdziale D oraz E przedstawione analiza nie do końca w mojej ocenie bazuje na tym, co zostało przedstawione w rozdziale B. W efekcie też traci na głębi.

Dobrym przykładem jest tutaj prawo inwestycyjne. Prawo inwestycyjne w rozdziale B jest opisane bardzo pobieżnie. Autorka, co uważam za niezmiernie kontrowersyjne, zaliczyła do prawa inwestycyjnego prawo WTO. W efekcie za kontrowersyjne uznaję opisanie, ponownie bardzo pobieżne, poszczególnych elementów systemu. Autorka nie odnosi się do głównych instrumentów używanych w międzynarodowym prawie inwestycyjnym definiowanym zazwyczaj jako prawo ochrony inwestycji, oparte głównie na dwustronnych traktatach inwestycyjnych (BIT-ach) i specyficznym systemie rozstrzygania sporów (investor – state dispute settlement - ISDS). Taka specyfika powoduje małą elastyczność systemu, co zostało omówione w bardzo ogólny sposób, bez żadnych szczegółów. Co więcej, Autorka odnosi się do zmiany w prawie inwestycyjnym czy interpretacji, ale nie podaje żadnych szczegółów. Nie analizuje orzecznictwa ani potwierdzającego ani zaprzeczającego swoim tezom dotyczącym wpływu *sustainable development* na prawo inwestycyjne, ale nie podaje przykładów ani w rozdziale B ani E. Opisuje natomiast prawo inwestycyjne w wybranych jurysdykcjach krajowych.

W tym przypadku brakuje także przekonującego wyjaśnienia z czego wynika taki, a nie inny dobór jurysdykcji, jak również jaki jest związek tej analizy z międzynarodowym prawem inwestycyjnym. Podobnie w przypadku prawa finansowego, poszczególne warstwy analizy nie są dobrze zdefiniowane.

Wartość wniosków, szczególnie w zakresie wpływu SDG na prawo inwestycyjne, jest istotnie obniżona przez fakt, że chociaż Autorka przeanalizowała zmiany w zakresie sposobu sformułowania postanowień nowych umów i przepisów, w zasadzie nie skonfrontowała tego z praktyką, w tym przede wszystkim odzwierciedloną w orzecznictwie. Stanowi to istotną wadę, w szczególności w zakresie prawa inwestycyjnego, gdzie orzecznictwo po pierwsze jest w tym zakresie dość bogate, a po drugie niejednoznaczne. Kluczowe znaczenie mają w tym przypadku takie orzeczenia jak np. bardzo krytycznie analizowany w literaturze wyrok w sprawie Eco Oro (Eco Oro Minerals Corp. v. Republic of Colombia, ICSID Case No. ARB/16/41). Powstaje w związku z tym pytanie na ile cele zrównoważonego rozwoju po pierwsze mogą być realizowane w praktyce sądowej, a po drugie czy składy orzekające w arbitrażu (inwestycyjnym, ale także każdym innym) będą skłonne uwzględniać zmieniającą się treść czy standardy ustanowione w prawie krajowym. Odpowiedzi na te pytania zabrakło w mojej ocenie w pracy.

4. Ocena formalna

Praca co do zasady została napisana w sposób prawidłowy, zrozumiałym i poprawnym językiem angielskim. Nie zawiera istotnych błędów pisarskich. W nielicznych miejscach można zauważyć np. urwane zdania, stanowią one jednak raczej wyjątek. Także przypisy zostały sporządzone prawidłowo.

Największą słabością pracy jest podział na rozdziały. Kolejne części i rozdziały zaczynają się niemal bez żadnej przerwy. Podział jest dość głęboki, ale i tak niektóre rozdziały zostały jeszcze dodatkowo podzielone na nieponumerowane i niewylistowane w spisie treści części. Przykładem tego jest rozdział C.1.1. który ma nieponumerowane śródtytuły, chociaż kolejne części C.1.2 oraz C.1.3 zostały podzielone na litery, a nawet na podwójne litery. Takie podziały czy raczej ich brak utrudniają czytanie i ocenę pracy.

Problemem jest też sposób przygotowania bibliografii. Nie jest ona podzielona nawet na literaturę i dokumenty. Sposób przedstawienia wykorzystanych w pracy źródeł istotnie utrudnia ich ocenę. Na jednej liście wymieniono wydawnictwa zwarte, artykuły, akty prawne oraz źródła internetowe. Dodatkowo ten sam rodzaj dokumentów został przytoczony w bibliografii w różny sposób. Dotyczy to w szczególności bardzo licznych Komunikatów Komisji Europejskiej powołanych w pracy. Największą wadą bibliografii jest jednak w ogóle brak wylistowanych aktów prawnych. Pomimo, że w pracy wykorzystane zostały konwencje międzynarodowe czy akty prawa Unii Europejskiej, nie zostały one wskazane w bibliografii.

Analiza tej bardzo długiej listy zawartej w bibliografii, pozwala jednak stwierdzić, że została ona dobrana zasadniczo prawidłowo. W pracy wykorzystano bardzo obszerną literaturę dotyczącą przede wszystkim, ale nie wyłącznie, zagadnień związanych z ochroną środowiska oraz zrównoważonym rozwojem w prawie gospodarczym. Dobór literatury należy uznać za prawidłowy i świadczący o dobrej orientacji Doktorantki w niej.

Ocena doboru źródeł pierwotnych jest istotnie utrudniona przez brak listy wykorzystanych dokumentów – konwencji i aktów prawnych. Wiele odwołań w treści pracy także nie zawiera odniesień w przypisach. Do takich aktów prawnych należy przede wszystkim cały pakiet dotyczący ESG. Autorka wprawdzie przywołała rozporządzenie w przypisie, ale nie w sposób systematyczny. Bez odwołań do poszczególnych artykułów aktu prawnego. Podobnie brak jest odwołań do wykorzystanych aktów prawa Światowej Organizacji Handlu. Mimo, że Autorka powołuje umowy takie jak GATT czy TRIM, nie przytacza pełnych tytułów ani publikatorów tych aktów.

Niewątpliwą wadą doboru źródeł jest także wspomniany już wyżej brak analizy orzecznictwa.

5. Wnioski

Reasumując mogę stwierdzić, że rozprawa doktorska mgr Jennifer A.K. Maas spełnia wymagania stawiane pracom doktorskim w art. 187 ustawy o szkolnictwie wyższym. Pomimo pewnych drobnych błędów i niedociągnięć praca niewątpliwie stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego. Można także stwierdzić, że Doktorantka wykazała się ogólną wiedzą teoretyczną w zakresie prawa oraz umiejętnością samodzielnego prowadzenia badań. Tym samym przedstawiona rozprawa może być podstawą dalszego prowadzenia czynności w przewodzie doktorskim i dopuszczenia do obrony.

Magdalena Stok-Wodkowska